

[พรณี หน้า 270-283]

การกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์

The Guidelines of Ethical Practice for Citizen Journalist in the Era of Social Media

พรณี อมรวิพุธพนิช* คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

Punnee Amornviphutpanich. Faculty of Communication Arts, Dhurakit Pundit University.

Email : punnee_amorn@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ มีวัตถุประสงค์และวิธีการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ผ่านกระบวนการระดมความคิดเห็นด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) จากผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 20 คน และ 2) เพื่อประเมินแนวปฏิบัติทางจริยธรรมที่กำหนดขึ้นมาจากวิธีการเดลฟาย โดยนำไปให้กลุ่มนักข่าวพลเมืองจำนวน 35 คน ที่ปฏิบัติงานจริงในภาคสนามและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงประเมินความคิดเห็น

ผลการวิจัยพบความหมายของนักข่าวพลเมืองว่าประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ (1) เป็นประชาชนที่สนใจสื่อสารข้อมูลข่าวสาร ความคิดและความรู้โดยไม่จำเป็นต้องสังกัดองค์กรสื่อหรือผ่านการอบรมวิชาชีพสื่อ (2) เป็นผู้ใกล้ชิดในเหตุการณ์หรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สื่อสารออกสู่สาธารณะ (3) เป็นผู้คำนึงถึงความรับผิดชอบและผลกระทบต่อสังคม ชุมชน ด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน (4) มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น สื่อสังคมออนไลน์หรือสื่ออื่น นอกจากนี้ยังเห็นว่านักข่าวพลเมืองมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนประเด็นสังคมบางประการ และมีบทบาทในการกำหนดวาระข่าวสารจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมด้วย

สำหรับแนวทางปฏิบัติจริยธรรมที่สำคัญสำหรับนักข่าวพลเมือง ผลจากการวิจัยพบว่ามีจำนวน 37 ข้อ แบ่งเป็น 10 ด้าน ได้แก่ (1) ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน (2) ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล (3) การเคารพผลงานผู้อื่น (4) ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ (5) การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (6) การไม่สร้างความเกลียดชัง (7) การเคารพสิทธิส่วนบุคคล (8) การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง (9) การคำนึงถึงความมั่นคง และ (10) การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล

* พรณี อมรวิพุธพนิช : นักศึกษาปริญญาเอก คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

ส่วนด้านกลไกการดูแลและส่งเสริมจริยธรรม มี 8 ข้อ คือ (1) เน้นผู้ให้บริการสร้างระบบรายงานความผิดพลาด (2) ช่วยกันเผยแพร่การรู้เท่าทันสื่อ (3) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ (4) สนับสนุนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำผิดจริยธรรม (5) จัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (6) ทุกภาคส่วนช่วยกันสร้างเครือข่ายสอดส่องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ (7) ส่งเสริมการเรียนรู้จริยธรรมสื่อในสถาบันการศึกษา และ (8) ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรม

ผลสรุปการประเมินความคิดเห็นกลุ่มนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริงในภาคสนามต่อแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมและกลไกการดูแลส่งเสริมจริยธรรมที่ได้ พบว่ามีความคิดเห็นในเชิงยอมรับและสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์เกือบทั้งหมด โดยมีเพียงจริยธรรมบางด้านที่ยังมีความคิดเห็นแตกต่างอยู่บ้าง ได้แก่ ด้านผลประโยชน์แอบแฝง ด้านความไม่ลำเอียงอคติ และประเด็นจริยธรรมที่มีความละเอียดอ่อน ได้แก่ ด้านความมั่นคง ด้านศาสนากับความเชื่อส่วนบุคคล

คำสำคัญ : นักข่าวพลเมือง แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม

Abstract

This research entitled “The Guidelines of ethical Practice for Citizen Journalist in the Era of Social Media” has two objectives: (1) to identify details of the guideline using Delphi technique; (2) to get consensus amongst citizen journalists using rating scale method and in depth interview if they agree with the guidelines established from the Delphi technique. The research aims to explore the meaning and role of citizen journalists, identify details of the ethical practice guideline, and identify proper regulation for citizen journalists.

The research finds there should be 4 elements that constitutes to the meaning of a citizen journalist in Thailand. Firstly, a citizen journalist may not have to be a professional journalist or have professional journalist training. Secondly, a citizen journalist should generate content through their own experience or knowledge. Thirdly, a citizen journalist should share content to public with social responsibility. Fourth, the citizen journalist should have the ability to use social media or communication technologies. And the significant role of the citizen journalist is the ability to influence the importance placed on topics of the public agenda or agenda setting through the use of media technologies.

The research also finds there are a total of 37 ethical guidelines which can be categorized into the following 10 groupings: Accuracy, Sources, Copyright, Impartiality, Human Right, Hate Speech, Privacy, Personal Advantage, Media and National security, Media and religion/belief.

The research identified 8 approaches to provide proper regulation for citizen journalists: (1) provide platform for reporting and feedback system (2) promote media literacy (3) build citizen journalist network to share knowledge on ethical guideline (4) self as user is preferred over law regulation (5) set specific guideline for citizen journalists (6) build watchdog and fact checking network (7) education institutions on every level to educate public on media ethics and media literacy (8) government to offer recognition to citizen journalists who follow the ethical code of conduct

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

Finally, the survey amongst citizen journalists reveals they strongly agree with the guidelines and the approaches of regulation established from the Delphi technique. And the in depth interview found some citizen journalists are concerned about 4 specific categories ethical guideline Namely Impartiality, Personal Advantage, Media and National security, Media and religion/belief, as they believe these categories might not be relevant to all situations.

Keywords : Citizen Journalist, Practice.

บทนำ

ในอดีตที่ผ่านมาผู้มีหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณะส่วนใหญ่เป็นบทบาทของนักข่าววิชาชีพ ภายใต้สำนักข่าวหรือองค์กรสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือเรียกกันว่า “สื่อกระแสหลัก” (mainstream media) แต่หลังจากช่วงปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา เครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นเทคโนโลยีส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมและการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศสื่อ (media ecologies) สังคมโลกก้าวเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีดิจิทัล อิทธิพลของ “นักข่าว” ไม่ได้ขึ้นอยู่กับนักข่าววิชาชีพผู้สังกัดสำนักข่าวใหญ่หรือสื่อกระแสหลักอีกต่อไป

ปรากฏการณ์ “นักข่าวพลเมือง” (citizen reporter) หรือประชาชนทั่วไปที่เคยเป็นเพียงผู้รับสาร สามารถใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีการสื่อสารผลิตและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ไร้พรมแดนอย่างต่อเนื่อง หรือที่เรียกกันว่าสื่อกระแสทางเลือก เริ่มมีบทบาทช่วงชิงพื้นที่หรือช่องทางการสื่อสารจนมีอิทธิพลกำหนดวาระบางประการของสังคมได้เช่นกัน ภายใต้ชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น สื่อภาคประชาชน สื่อภาคพลเมือง สื่อรากหญ้า นักข่าวอาสา ฯลฯ สอดคล้องกับทฤษฎีสื่อมวลชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมเข้าร่วม อธิบายความสำคัญของสิทธิในการสื่อสารที่ประชาชนควรมีสิทธิเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ได้ข่าวสารตรงกับความต้องการ ไม่ควรปล่อยให้หน้าที่ของสื่อมวลชนกระแสหลักเพียงอย่างเดียว (พีระ จิรโสภณ, 2557 : 12 - 40)

ขณะเดียวกันตามแนวคิดของทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนต่อสังคม (Social Responsibility Theory) ผู้ทำหน้าที่เป็นนักสื่อสารมวลชนหรือนักข่าวมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคม ไม่รายงานข่าวสารปราศจากความรับผิดชอบต่อผู้อื่น และไม่ควรรักษาสิทธิหรืออำนาจพิเศษในฐานะนักข่าวแสวงหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ จึงต้องมีหลักจรรยาบรรณหรือหลักจริยธรรมองค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชน รวมถึงระบบการตรวจสอบดูแลจากกองบรรณาธิการ (Baran and Davis, 2012 : 109) แต่การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของนักข่าวพลเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์มุ่งเน้นความรวดเร็ว โดยไม่มีกองบรรณาธิการประจำหรือสำนักข่าวช่วยกันตรวจสอบ และไม่มีการกำกับดูแลผ่านทางองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน ก่อให้เกิดปัญหาข่าวสารบางส่วนไม่รอบด้าน หรือเผยแพร่รูปภาพไม่สมควรออกไป รวมถึงปัญหาการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ปัญหาการหมิ่นประมาท ปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ ปัญหาการสร้างชื่อเสียงหรือดูหมิ่นผู้ที่มีอัตลักษณ์หรือความเชื่อที่แตกต่างจากตัวเอง นอกจากนี้ยังพบปัญหาเรื่องผลประโยชน์แอบแฝง พบความประมาทเลินเล่อหรือจงใจละเมิดจริยธรรมและกฎหมาย อาจเกิดจากความตั้งใจหรือด้วยความไม่รู้เท่าทันเทคโนโลยีการสื่อสารผ่านเครือข่ายออนไลน์

ดังนั้น การศึกษาวิจัยในหัวข้อนี้จึงได้เห็นความสำคัญที่จะค้นหาความหมายและบทบาทของนักข่าวพลเมือง เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง และเห็นความจำเป็นที่จะต้องกำหนดหาแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์อันเป็นที่ยอมรับทั้งฝ่ายผู้ส่งสารและผู้รับสารหรือผู้บริโภคสื่อ โดยเฉพาะการให้นักข่าวพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา รวมถึง

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

วิธีการที่เหมาะสมในการกำกับดูแลด้านจริยธรรม เพื่อช่วยจัดระเบียบข่าวสารสังคมในเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ผ่านกระบวนการระดมความคิดเห็นด้วยเทคนิคเดลฟาย จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการรายงานข่าวของสื่อภาคพลเมือง
2. เพื่อประเมินความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองที่เป็นข้อสรุปจากเทคนิคเดลฟายจากมุมมองของผู้ปฏิบัติงานจริงในสนามข่าวพลเมือง

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) ตามขั้นตอนระดมความคิดเห็น (opinion) ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงการศึกษาประเมินทัศนคติหรือความคิดเห็นของนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริง โดยกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

กลุ่มตัวอย่างที่ 1 ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ จำนวน 20 คน ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) แบ่งได้เป็น 6 กลุ่มย่อยดังนี้ กลุ่มนักข่าวพลเมืองจำนวน 5 คน กลุ่มนักวิชาการวารสารศาสตร์จำนวน 3 คน กลุ่มนักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์จำนวน 3 คน กลุ่มตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนจำนวน 3 คน กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อจำนวน 3 คน กลุ่มตัวแทนผู้บริโภคสื่อจำนวน 3 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ 2 ใช้ในการวิจัยเพื่อประเมินความคิดเห็นและสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มนักข่าวพลเมือง ที่เป็นผู้ปฏิบัติงานจริงในภาคสนาม จำนวน 35 คน

การวิจัยตามเทคนิคเดลฟาย เพื่อกำหนดเนื้อหา “แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ เริ่มจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแบบคำถามสัมภาษณ์ปลายเปิดไปศึกษาความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึกรอบที่ 1 จากนั้นนำมาสังเคราะห์สรุปจัดทำเป็นคำถามปลายปิดในลักษณะแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า เพื่อสำรวจความคิดเห็นรอบที่ 2 กับผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิม เพื่อให้ได้ข้อสรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่เป็นฉันทามติ ทั้งนี้การเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายทำเพียง 2 รอบ เนื่องจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน และเป็นฉันทามติ จึงไม่มีความจำเป็นต้องสำรวจความคิดเห็นในรอบที่ 3

การวิจัยนี้ครอบคลุมเนื้อหาที่กำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม 3 ด้านดังนี้ (1) ความหมายและบทบาทนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ (2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง และ (3) กลไกดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ผ่านกระบวนการระดมความคิดเห็นด้วยเทคนิคเดลฟาย จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการรายงานข่าวของสื่อภาคพลเมือง

จากการนำคำถามปลายเปิดไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญรอบที่ 1 แล้วนำความคิดเห็นที่ได้มาสังเคราะห์จัดทำแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าเพื่อสำรวจความคิดเห็นรอบที่ 2 กับผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมนั้น ได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาแบบสอบถามถือเกณฑ์การแปลผล ดังนี้ หากค่าเฉลี่ยมีค่าตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

ผลต่างระหว่างมัธยฐานกับฐานนิยมไม่เกิน 1.00 และ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range : I.R.) มีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.50 ผู้วิจัยถือว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็น “สอดคล้อง” โดยผลการวิจัยแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

(1) ความหมายและบทบาท นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

จากการศึกษา “ความหมายนักข่าวพลเมือง” ด้วยเทคนิคเดลฟายพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันจำนวน 4 ข้อจากทั้งหมด 5 ข้อ สรุปความหมายที่ได้คือ นักข่าวพลเมือง หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่สนใจใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารออกสู่สาธารณะ ไม่จำเป็นต้องสังกัดองค์กรสื่อหรือผ่านการอบรมวิชาชีพสื่อมวลชน โดยเป็นผู้ใกล้ชิดเหตุการณ์หรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สื่อสาร และคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน

ภาพประกอบ : ความหมายนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

จากการศึกษา “บทบาทนักข่าวพลเมือง” ด้วยเทคนิคเดลฟายพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันจำนวน 4 ข้อจากทั้งหมด 6 ข้อ โดยมีบทบาทที่รับการยอมรับ คือ (1) เป็นผู้ทำหน้าที่เพิ่มปริมาณข่าวสารในสังคมให้มีความหลากหลายและรวดเร็วมากขึ้น (2) เป็นสื่อภาคประชาชนหรือสื่อทางเลือกที่มีบทบาทในการลดการผูกขาดช่องทางการสื่อสารหรือพื้นที่การสื่อสารของสำนักข่าวใหญ่หรือสื่อกระแสหลัก (3) เป็นผู้

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

มีบทบาทในการขับเคลื่อนประเด็นสังคมบางประการหรือมีอิทธิพลในการกำหนดวาระข่าวสารจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม (4) นักข่าวพลเมืองมีบทบาทเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกัน ด้วยวิธีการสื่อสารสองทาง (Two-way communication)

ภาพประกอบ :บทบาทนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

(2) จริยธรรมสื่อมวลชนที่ควรเป็นแนวปฏิบัติสำหรับนักข่าวพลเมือง

ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญตามเทคนิคเดลฟายรอบที่ 1 ในประเด็นความสำคัญของจริยธรรมที่ต้องมีเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับนักข่าวพลเมือง ผู้วิจัยนำข้อมูลมาสังเคราะห์จัดกลุ่มแบ่งเป็น 10 ด้าน จำนวน 37 ข้อดังนี้

1. ด้านความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 4 ข้อความ คือ
 - (1) รายงานข่าวสารตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล
 - (2) การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้าน ก่อนเผยแพร่หรือส่งต่อผู้อื่น
 - (3) เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูกพาดพิงได้นำเสนอข้อมูล
 - (4) การเผยแพร่ข่าวสารอย่างรีบเร่งเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ ต้องคำนึงถึงคุณภาพ
2. ด้านความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 4 ข้อความ คือ
 - (5) ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็นธรรมและคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล
 - (6) บอกแหล่งที่มาข้อมูลถูกต้องครบถ้วน ไม่รายงานข่าวสารเลื่อนลอยโดยไม่มีแหล่งอ้างอิง
 - (7) ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลก่อนเผยแพร่
 - (8) แสดงแหล่งอ้างอิงและแหล่งเชื่อมโยงข้อมูล (link) เพื่อให้ตรวจสอบย้อนกลับข้อมูลปฐมภูมิได้
3. ด้านการเคารพผลงานผู้อื่น ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 5 ข้อความ คือ
 - (9) ให้ความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ต่างจากผลงานมีลิขสิทธิ์
 - (10) อ้างอิงหรือให้เครดิตเจ้าของผลงานที่นำผลงานมาใช้
 - (11) การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นข้อห้ามเด็ดขาด

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

- (12) การใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์ต้องขออนุญาตและไม่ทำผิดกฎหมาย
- (13) ใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้ เพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือเพื่อการสร้างสิ่งใหม่
4. ด้านความไม่ลำเอียงหรืออคติ ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 4 ข้อความ คือ
 - (14) ควรแยกเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็นออกจากกันอย่างชัดเจน
 - (15) การแสดงความคิดเห็นทำได้โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง
 - (16) ระวังการแสดงความเห็นด้วยความลำเอียงหรืออคติ
 - (17) นักข่าวพลเมืองต้องมีความเป็นทวิสัยหรือความเป็นกลาง ให้ความเท่าเทียมทุกฝ่าย
5. ด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 5 ข้อความ คือ
 - (18) การปกป้องคุ้มครองเด็กและเรื่องเพศออกจากพื้นที่สาธารณะ
 - (19) คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่เป็นข่าว
 - (20) มีเสรีภาพในการเสนอข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็น โดยไม่สร้างความเสียหายให้ผู้อื่น
 - (21) ไม่นำเสนอข้อมูลซ้ำเติมความทุกข์ผู้ประสบเคราะห์กรรม
 - (22) ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้ที่แตกต่างจากตนเอง
6. ด้านการไม่สร้างความเกลียดชัง ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 3 ข้อความ คือ
 - (23) ไม่สื่อสารข้อมูลจนทำให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย
 - (24) ไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะโน้มเอียงหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง
 - (25) ระวังการเผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง
7. ด้านการเคารพสิทธิส่วนบุคคล ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 3 ข้อความ คือ
 - (26) ให้ความเคารพสิทธิส่วนบุคคลหรือความเป็นส่วนตัวผู้อื่น
 - (27) ไม่แสวงหาและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่กระทบสิทธิส่วนบุคคล
 - (28) นำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลได้บางกรณี เพื่อประโยชน์สาธารณะ
8. ด้านการไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน 3 ข้อความ จากทั้งหมด 4 ข้อความ โดยความเห็นที่สอดคล้องกัน 3 ข้อความ คือ
 - (29) ไม่โอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริง จนทำให้เกิดการเข้าใจผิด
 - (30) ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อขอแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างจากแหล่งข่าว
 - (31) พึงแยกเนื้อหาที่โฆษณาสินค้าออกจากเนื้อหาข่าวอย่างชัดเจน

ส่วนข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่สอดคล้องกันได้แก่ ข้อความที่ว่า “การไม่โฆษณาอวดอ้างหรือประชาสัมพันธ์ตัวเอง”
9. ด้านการคำนึงถึงความมั่นคง ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน 2 ข้อความ จากทั้งหมด 3 ข้อความ โดยความเห็นที่สอดคล้องกัน 2 ข้อความ คือ
 - (32) ไม่เผยแพร่ข้อมูลทำให้ผู้คนที่อันตรายโดยไม่มีเหตุอันควร
 - (33) ระวังการเผยแพร่ข้อมูลที่กระทบความมั่นคงประเทศ

ส่วนข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่สอดคล้องกันได้แก่ ข้อความที่ว่า “คำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม”
10. ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 4 ข้อความ จากทั้งหมด 5 ข้อความ โดยความเห็นที่สอดคล้องกัน 4 ข้อความ คือ
 - (34) ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความเกลียดชังดูหมิ่นศาสนา

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์การอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

- (35) ใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล
- (36) ระมัดระวังการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางศาสนา
- (37) สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคลอย่างเป็นกลางและเท่าเทียมส่วนข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่สอดคล้องกันได้แก่ ข้อความที่ว่า “ไม่รายงานข่าวสารดูหมิ่นสิ่งที่บุคคลเคารพสักการะ”
- (3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง
- จากการศึกษาลักษณะกลไกการกำกับดูแลนักข่าวพลเมืองที่เหมาะสม และแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์จากกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยพบว่า
- กลไกกำกับดูแลจริยธรรมนักข่าวพลเมือง พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องเพียงข้อความที่ 1 จากทั้งหมด 4 ข้อความ โดยความเห็นที่สอดคล้องกัน 1 ข้อความได้นำมาเป็นแนวทางในการสร้างกลไกกำกับดูแลจริยธรรมนักข่าวพลเมืองข้อที่ 1 คือ
 - (1) ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตควรสร้างระบบรายงานความผิดพลาดให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม (report and feedback)
 - แนวทางส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน 7 ข้อความ จากทั้งหมด 8 ข้อความ โดยความเห็นที่สอดคล้องกัน 7 ข้อความได้นำมาเป็นแนวทางในการสร้างกลไกกำกับดูแลจริยธรรมนักข่าวพลเมืองข้อที่ 2 – ข้อที่ 8 คือ
 - (2) ภาควิชาท้องถิ่นช่วยกันเผยแพร่ “การรู้เท่าทันสื่อ” (media literacy)
 - (3) ภาควิชาท้องถิ่นส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ
 - (4) สนับสนุนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำผิดจริยธรรม (self as user)
 - (5) ทุกภาคส่วนสนับสนุนวิจัยองค์ความรู้สื่อภาคประชาชนพร้อมจัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (guideline)
 - (6) ทุกภาคส่วนช่วยกันสร้างเครือข่ายสอดส่องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ
 - (7) ภาครัฐส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักในการเรียนรู้จริยธรรมสื่อทุกระดับชั้นเรียน
 - (8) ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ประเมินความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองที่เป็นข้อสรุปจากเทคนิคเดลฟายจากมุมมองของผู้ปฏิบัติงานจริงในสนามข่าวพลเมือง

กลุ่มนักข่าวพลเมืองมีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญทุกข้อในด้านเนื้อหา แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง ทั้งหมดจำนวน 37 ข้อ และมีความคิดเห็นสอดคล้องกับข้อเสนอแนะกลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง ทั้งหมดจำนวน 8 ข้อ โดยทุกข้อมีค่าเฉลี่ยคะแนนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 3.50

สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกนักข่าวพลเมืองที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน 10 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่เคยประสบปัญหา หรือมีประสบการณ์ได้รับความเสียหายจากข้อมูลข่าวสารที่ผิดจริยธรรมในสื่อสังคมออนไลน์ จึงมีความคิดเห็นสนับสนุนและสอดคล้องกันกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการกำหนดให้มีแนวทางจริยธรรมสื่อมวลชน เพื่อเป็นหลักในการทำงานในฐานะสื่อมวลชนภาคประชาชน

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

โดยหลักจริยธรรมทั้ง 10 ด้านนั้น มีจำนวน 6 ด้านที่นักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ได้แก่ ด้านความมีคุณภาพถูกต้องรอบ ด้านความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล ด้านการเคารพผลงานผู้อื่น ด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ด้านการไม่สร้างความเกลียดชัง และด้านการเคารพสิทธิส่วนบุคคล

ส่วนประเด็นจริยธรรมอีก 4 ด้าน กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่เห็นว่า มีความจำเป็น แต่บางคนยังมีความไม่แน่ใจ หรือมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ได้แก่ ประเด็นจริยธรรมบางด้านที่ยังมีความคลุมเครือ ได้แก่ ด้านผลประโยชน์แอบแฝง ด้านความไม่ลำเอียงอคติ และประเด็นจริยธรรมที่มีความละเอียดอ่อน ได้แก่ ด้านความมั่นคง ด้านศาสนากับความเชื่อส่วนบุคคล ซึ่งในกลุ่มนักข่าวพลเมืองยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ด้านดังนี้ (1) ความหมายและบทบาท นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ (2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง และ (3) กลไกดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

(1) ความหมายและบทบาท นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

ที่ผ่านมาแนวคิดด้านวารสารศาสตร์พลเมือง (citizen journalism) ให้นิยามคำว่านักข่าวพลเมืองในความหมายแตกต่างกัน ส่วนใหญ่มาจากความคิดเห็นของนักวิชาการหรือนักวิชาชีพคนใดคนหนึ่ง เช่น นักข่าวออนไลน์ที่ชื่อ เกลเซอร์ Glaser (2006) ให้ความหมายว่า นักข่าวพลเมืองเป็นประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้ผ่านการฝึกฝนจากนักข่าวมืออาชีพ แต่สามารถเทคโนโลยีสื่ออินเทอร์เน็ตสร้างข้อมูล ได้เอง หรือตรวจสอบข้อมูลของสื่อด้วยตัวเอง หรือร่วมมือกับผู้อื่น ขณะที่ ผู้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาสื่อพลเมือง Dan Gillmor (2004) กล่าวว่า นักข่าวพลเมืองคือผู้ใช้โทรศัพท์มือถือส่งข้อมูลจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งได้อย่างทั่วถึง จากผู้รับสารทั่วไปกลายเป็นผู้ผลิตและส่งสารได้ด้วยตัวเอง ส่วนผู้ริเริ่มแปลความหมายของ “นักข่าวพลเมือง” (citizen reporter) ในประเทศไทย สุทธิชัย หยุ่น (2550) ให้ความหมายว่า เป็นคนที่อยู่ในเหตุการณ์สามารถถ่ายรูป ส่งข่าวและเล่าเรื่อง ผ่านอินเทอร์เน็ตได้รวดเร็ว และมีสีสน่มากกว่านักข่าว

จากการศึกษาในงานวิจัยนี้พบว่า นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์มีความหมายแตกต่างจากที่แนวคิดวารสารศาสตร์พลเมืองผ่านมา เนื่องจากนักข่าวพลเมืองไม่ได้หมายถึงแค่บุคคลทั่วไปที่อยู่ในเหตุการณ์แล้วใช้เทคโนโลยีสื่ออินเทอร์เน็ตหรือโทรศัพท์มือถือสร้างข้อมูลได้เองหรือตรวจสอบข้อมูลของสื่อมวลชนกระแสหลักเท่านั้น แต่ต้องมีประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นและมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะในข้อมูลหรือข่าวสารที่ตนเองสื่อสารออกมา

นอกจากนี้งานวิจัยยังพบอีกว่าในสถานการณ์ปัจจุบันมีนักข่าวหรือผู้สื่อข่าวจากสำนักข่าวใหญ่หรือสื่อกระแสหลักจำนวนมาก ใช้ช่องทางเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในรูปแบบการสื่อสารส่วนตัว ทำให้บางครั้งเกิดความสับสนระหว่างนักข่าววิชาชีพที่มาใช้ช่องทางออนไลน์เป็นแพลตฟอร์มในการเผยแพร่ข่าวสารของตนเอง กับประชาชนทั่วไปในฐานะนักข่าวพลเมืองที่ไม่ได้สังกัดสำนักข่าวใหญ่ จึงมีความจำเป็นที่ความหมายของนักข่าวพลเมืองต้องมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญเพิ่มเติมคือ การไม่มีลักษณะเป็นอาชีพ (deprofessionalization) หรือเป็นผู้ไม่ได้รับเงินเดือนหรือมีรายได้ประจำจากการประกอบอาชีพนักข่าวหรือนักสื่อสารมวลชนที่สังกัดองค์กรสื่อมวลชน เพื่อแยกความหมายที่แตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างสื่อกระแสหลักกับสื่อกระแสทางเลือกหรือนักข่าววิชาชีพกับนักข่าวพลเมือง

สำหรับบทบาทของนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยเปรียบเทียบบทบาทและ

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

แนวคิดหรือมโนทัศน์ของนักข่าววิชาชีพกับนักข่าวพลเมืองของ Chung and Nah (2013) ที่ชี้ให้เห็นว่านักข่าวพลเมืองมีบทบาทสำคัญในการเป็น “ผู้ขับเคลื่อนสังคม” หรือระดมความคิดเห็น ช่วยแนะนำหาทางออกให้สังคมและสร้างการเรียนรู้ในชุมชน สิ่งที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัยนี้ พบว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ในประเทศไทยมีความคิดเห็นสอดคล้องกันอย่างเป็นฉันทามติว่า นักข่าวพลเมืองในประเทศไทยมีบทบาทในการเพิ่มปริมาณข้อมูลข่าวสารในสังคมให้มีความหลากหลายรอบด้าน จนสามารถลดการผูกขาดช่องทางการสื่อสารไม่ให้อยู่ในการครอบครองของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น สำนักข่าวใหญ่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์

(2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าหลักพื้นฐานสำคัญของจรรยาบรรณหรือจริยธรรมของนักสื่อสารมวลชนนั้น ไม่ว่าจะเป็นนักข่าววิชาชีพหรือนักข่าวพลเมืองในยุคสมัยใดไม่มีความแตกต่างกันในหลักการมากนัก เพียงแต่มีความแตกต่างในรายละเอียดบางอย่าง เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง แต่จุดมุ่งหมายยังคงเดิมคือการแสดงความรับผิดชอบต่อของสื่อมวลชนต่อสังคม

นอกจากนี้ การศึกษาในงานวิจัยนี้ได้ค้นพบองค์ประกอบจริยธรรม 2 ด้านเพิ่มเติมจากองค์ประกอบหลักของจริยธรรมสำหรับสื่อมวลชนที่ผ่านมา ได้แก่ 9. ด้านการคำนึงถึงความมั่นคง และ 10. ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล ที่ควรนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ตามแนวคิด Stephen Ward (2010) เกี่ยวกับจริยธรรมสื่อไร้พรมแดน (global journalism ethics) อธิบายถึงเหตุการณ์ความไม่สงบหลายครั้ง เกิดจากการขาดจริยธรรมในการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาหรือลัทธิความเชื่อบางประการ จนทำให้เกิดความรุนแรง ความขัดแย้งหรือการก่อการร้ายโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

จากแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าทั้ง 10 ด้าน ผู้วิจัยนำมาสรุปเนื้อหาพัฒนาเป็น “แบบจำลองข้อแนะนำแนวทางปฏิบัติจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง” เพื่อให้เหมาะสมกับกระบวนการทำข่าวของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ของกระบวนการปฏิบัติงานทางวารสารศาสตร์พลเมืองคือ “ขั้นตอนการเสาะหาข้อมูลและแหล่งข่าว” นักข่าวพลเมืองควรคำนึงถึงจริยธรรมในฐานะนักสื่อสารมวลชนตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นของการเสาะแสวงหาข้อมูลเพื่อนำมาผลิตเป็นผลงานข่าวสาร เนื่องจากการได้ข้อมูลที่ไม่มีความน่าเชื่อถือหรือได้มาโดยละเมิดลิขสิทธิ์ หรือใช้วิธีการไปกลั่นแกล้งความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น จะทำให้ข่าวสารที่ผลิตออกมานั้นขาดคุณภาพความน่าเชื่อถือและอาจทำให้นักข่าวพลเมืองถูกดำเนินคดีทางกฎหมายได้

ขั้นตอนที่ 2 เป็น “ขั้นตอนการผลิตเนื้อหาข่าวสาร” เมื่อได้ข้อมูลหรือแหล่งข้อมูลมาครบถ้วนแล้ว ระหว่างขั้นตอนการผลิต เช่น การเขียนเนื้อหา การตัดต่อเสียง ภาพนิ่งหรือภาพวิดีโอ นั้น นักข่าวพลเมืองควรคำนึงถึงคุณภาพของผลงานที่ต้องมีความถูกต้อง ความรอบด้านครบถ้วนตามข้อเท็จจริง จัดทำหรือผลิตด้วยอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่มีอคติลำเอียงต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และไม่มีผลประโยชน์บางอย่างแอบแฝง

ขั้นตอนที่ 3 เป็น “ขั้นตอนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณะ” เนื่องจากนักข่าวพลเมืองไม่มีกองบรรณาธิการหรือขั้นตอนตรวจสอบข้อมูลก่อนเผยแพร่ ดังนั้นนักข่าวพลเมืองต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นหลังเผยแพร่ผลงานผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือสื่อสังคมออนไลน์ แม้ว่าการเสาะแสวงหาข้อมูลหรือการผลิตข้อมูลอาจไม่ได้ละเมิดจริยธรรมหรือทำผิดกฎหมายร้ายแรง แต่เนื้อหาที่ผลิตออกมานั้นอาจส่งผลกระทบในด้านที่ละเอียดอ่อนอย่างที่ไม่คาดคิดมาก่อนได้ หรืออาจไปละเมิดผู้อื่นหรือสร้างความเสียหายในระดับชาติหรือสังคมโลก เช่น ละเมิดสิทธิมนุษยชน ดูหมิ่นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สร้างความเกลียดชังกระทบความมั่นคงประเทศหรือสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจ หรือเป็นเรื่องละเอียดอ่อนของสังคม เช่น

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

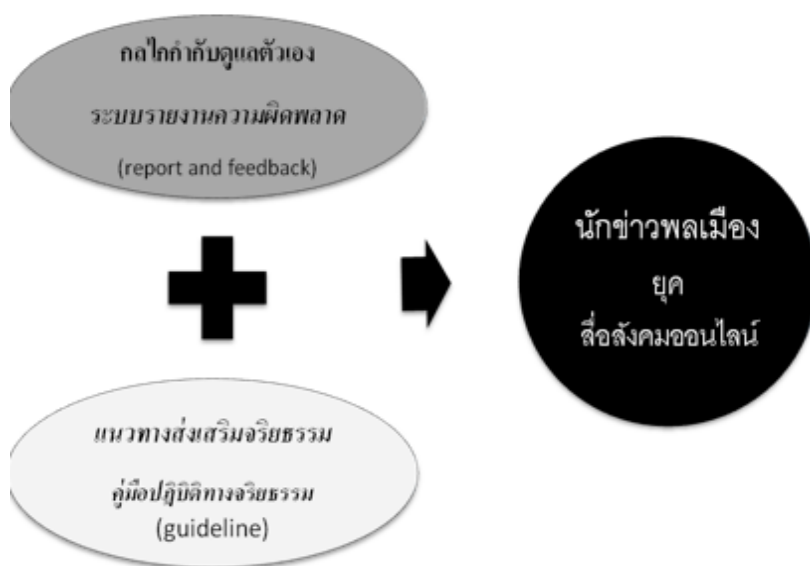
การนับถือศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล

ผลจากการศึกษางานวิจัยนี้พบแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อไร้พรมแดนโดย Stephen Ward. (2010) กล่าวว่าเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมติดต่อกันทั่วโลก ทำให้นักข่าวสื่อกระแสหลักหรือนักข่าวพลเมือง ต้องคำนึงว่าตัวเองเป็นตัวแทนของโลกไม่ใช่คนจากพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น และควรมีแนวคิดที่ไม่คับแคบ (promote non-parochial understandings) โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับความแตกต่างด้านศาสนาหรือลัทธิหรือความเชื่อส่วนบุคคล

(3) กลไกดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

สำหรับแนวทางการกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง งานวิจัยนี้พบว่ามีความแตกต่างจากนักข่าววิชาชีพ เนื่องจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตยุคสื่อสังคมออนไลน์สร้างนวัตกรรมการสื่อสารแบบไร้พรมแดน ก้าวข้ามข้อจำกัดเดิมในเรื่องเวลาและพื้นที่หรือข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ กลไกการกำกับดูแลทางจริยธรรมผ่านทางกฎหมาย หรือองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนหรือสื่อกระแสหลัก หรือผ่านการกำกับดูแลของเจ้าของช่องทางการสื่อสาร เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ไม่สามารถนำมาใช้กำกับดูแลนักข่าวพลเมืองที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีลักษณะพื้นที่เปิดกว้างและมีความเป็นพลวัตสูง ดังนั้นจากงานวิจัยนี้พบว่า การดูแลและส่งเสริมจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองควรใช้ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบกลไกกำกับดูแลตนเองของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตและกลุ่มสมาชิกผู้ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือสื่อสังคมออนไลน์
2. รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และตระหนักรู้ด้านจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง

ภาพประกอบ: กลไกดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

จากภาพประกอบ ลักษณะกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ทั้ง 2 รูปแบบนี้ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่มุ่งเน้นพัฒนาการกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองในแนวนราบ (horizontal self - regulation) มากกว่าการใช้กลไกการกำกับดูแลด้วยภาครัฐ หรือการใช้กฎหมายบังคับ สอดคล้องกับข้อเสนอของ Ashild Linderud (2009) ที่กล่าวถึงการสร้างกลไกการกำกับดูแลตนเองหรือกลไกดูแลร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ จะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้สื่อข่าว โดยพบว่าประเทศที่มีข้อบังคับจรรยาบรรณหรือจริยธรรมสื่อและมีกลไกบังคับให้นักข่าวต้องยึดถือเป็นหลักในการรายงานข่าวสาร จะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้สื่อข่าวอย่างชัดเจน 3 ด้านได้แก่ 1.ทำให้เกิดความยุติธรรมและเท่าเทียมในเนื้อหาข่าว 2.ทำให้เกิดพฤติกรรมรายงานข่าวอย่างถูกต้องเหมาะสม 3. ทำให้เกิดข้อมูลข่าวสารที่มีคุณภาพเผยแพร่สู่สังคม

จากผลการประเมินแนวทางปฏิบัติและแนวทางกลไกกำกับดูแลส่งเสริม “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ แสดงให้เห็นว่านักข่าวพลเมืองมีทัศนคติที่ดีและมีความคิดเห็นตรงกันกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ ดังนั้นจึงมีความเหมาะสมที่จะนำแนวทางปฏิบัติที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปต่อยอดพัฒนาเป็นหลักปฏิบัติสำหรับนักข่าวพลเมืองหรือสื่อภาคประชาชนรูปแบบอื่น ๆ

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

บรรณานุกรม

- พีระ จิระโสภณ. (2557). **ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน ในปรัชญานิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร** หน่วยที่ 11-15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (Pira Chirasopone. (2014). **Theories of journalism in Philosophy of Communication and Communication Theory. Section 11 – 15 .** Nonthaburi : Sukhothai Thammathirat Open University.)
- Baran, S.J., & Devis, K. (2012). **Mass communication theory : foundations, ferment and future.** Calif: Publication: Belmont
- Gillmor., D. (2004). **We the Media: Grassroots Journalism by the People, for the People.** Sebastopol, CA: O'Reilly Media pp.26
- Stephen Ward (2010) **Global Journalism Ethics.** Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Stuart Allan (2006) Allan, S. (2006). **Online news: journalism and the Internet,** NY: Open University Press

เว็บไซต์

- โกศล อนุศิม. (2551). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสื่อมวลชน** สืบค้น 10 มีนาคม 2558, จาก <https://mediatalkblog.wordpress.com/2008/05/20/media-rule-and-law> . (Kosol Anusim. (2008). **Introduction to the Mass Media.** Retrieved : March 10, 2015, from <https://mediatalkblog.wordpress.com/2008/05/20/media-rule-and-law>.)
- สุทธิชัย หยุ่น. (2550). **ปรากฏการณ์ citizen journalism กำลังทำให้สื่อกระแสหลักต้องขยับตัว.** สืบค้น 12 มีนาคม 2558, จาก <http://www.oknation.net/blog/black/2007/03/30/entry-1> (Suthichai Yoon. (2007). **Citizen Journalism Effect moving the Mainstream media.** Retrieved : March 28, 2015, from <http://www.oknation.net/blog/black/2007/03/30/entry-1> .)
- ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 97/2557 เรื่องการให้ความร่วมมือต่อการปฏิบัติงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสาธารณะ. สืบค้น 15 ตุลาคม 2559, จาก http://library2.parliament.go.th/giventake/content_ncpo/ncpo-annouce97-2557.pdf (National Council for Peace and Order. (2006) **journalists' demand and amend its controversial No. 97 announcement.** Retrieved : October 15, 2016, from http://library2.parliament.go.th/giventake/content_ncpo/ncpo-annouce97-2557.pdf
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (2561). **ผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2561.** สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, สืบค้น 7 สิงหาคม 2561, จาก <https://www.etda.or.th/content/etda-reveals-thailand-internet-user-profile-2018.html> (Electronic Transactions Development Agency. (2017). **Thailand Internet User Profile 2017.** Retrieved : August 7, 2017, from <https://www.etda.or.th/content/etda-reveals-thailand-internet-user-profile-2018.html>)

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

- Chung and Nah (2013) Chung, D. S., & Nah, S. (2013). **Media credibility and journalistic role conceptions: Views on citizen and professional journalists among citizen contributors.** Retrieved September 5, 2015, from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08900523.2013.826987>
- Deuze, M. & Yeshua, D. (2001). "Online journalists face new ethical dilemmas: Lessons from the Netherlands." **Journal of Mass Media Ethics** 16 (4) Retrieved September 20, 2015, from <http://www.researchgate.net/publication/252164781>
- Glaser, M. (2006). **Your Guide to Citizen Journalism.** Retrieved April 10, 2015, from <http://www.pbs.org/mediashift/2006/09/your-guide-to-citizen-journalism270/>
- Linderud, A. H. (2009). **Effects of Codes of Ethics in Media A Comparative Analysis of Hawaii Journalists and Norwegian Journalists Hawaii.** Pacific University, ProQuest Dissertations Publishing, 1507112. Retrieved September 20, 2015, from <http://search.proquest.com/pqdtglobal/docview/936714926/previewPDF/AEADD88F1A8945A0PQ/1?accountid=44522>